

Sosiaali- ja terveysministeriölle

Pyydettyinä lausuntona Toimiva lastensuojelu – raportista (Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19) Huoltaja-säätiö esittää kunnioittaen seuraavaa:

Yleistä

Toimiva lastensuojelu – raportti piirtää ansiokkaasti kuvan lastensuojelun tilanteesta ja taustoittaa niitä kehityskulkuja, joihin tämän päivän tilannetta voidaan peilata. Raportti antaa monipuolisen kuvan lasten, nuorten ja perheiden palvelujen kokonaisuudesta sekä lastensuojeluun liittyvistä ilmiöistä ja erityisesti ongelmakohtista. Siinä tuodaan esiin se tosiseikka, että viimeaikaisten kriisitilanteiden esiin nostamat kysymykset ovat itse asiassa toistuvasti puhuttaneet yhteiskunnassa ja alan ammattilaiset ovat nostaneet vastaavankaltaisia huolenaiheita esiin sekä esittäneet korjausehdotuksia. Valitettavaa on, että asioiden tilaan ei ole saatu aikaan konkreettisia korjaavia toimenpiteitä.

Huoltaja-säätiö haluaa painottaa, että kuntalaisten saamien palvelujen laadukkuus vaatii työntekijöiden osaamisen jatkuvaa päivittämistä ja palvelujen jatkuvaa uudistamista vastaamaan toimintaympäristön muutoksiin. Työntekijöiden saatavuus vaatii kohtuullisia työolosuhteita ja työntekijän mahdollisuutta kehittää omaa osaamistaan. Palvelujen suunnittelun tulee perustua tutkittuun tietoon palvelutarpeista. Tietoa tulee tuottaa paitsi palvelutarpeista myös näihin palvelutarpeisiin vaikuttavista ja niitä synnyttävistä tekijöistä. Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistäminen ei ole kuitenkaan vain palvelujen parantamista. Eikä lastensuojelun tilanne muutu vain yksilö- ja perhekohtaista lastensuojelutyötä kehittämällä. Ratkaisevaa on kuntapalvelujen ja yhteistyöverkoston kokonaisuuden toimivuus. Tärkeitä tekijöitä vaikuttavan lastensuojelun toiminnallisessa kokonaisuudessa ovat myös työllisyys perheiden elinolojen ja toimeentulon turvaajana sekä työelämän vastuut, sitovuus ja sen vanhemmilta vaativa ajankäyttö arjen jäsentäjänä.

Kunta kokonaisvaltaisena elinympäristönä

Huoltaja - säätiö pitää toimivan lastensuojelun lähtökohtana, että kuntaa elinympäristönä tarkastellaan lähiyhteisön, kansalaisyhteiskunnan (seurakunnat, järjestöt jne.), kuntien sosiaalihuollon ja muiden perustason sekä erityistason toimijoiden kokonaisuutena. Vaikka kunnan palveluiden toimivuus on lastensuojelussa ratkaisevan tärkeää, on muiden toimijoiden käytössä olevien resurssien määrällä ja laadulla sekä toimintamuodoilla ja yhteistyön sujuvuudella perheiden arjen toimintaympäristöissä suora vaikutus lastensuojelun tarpeeseen kunnassa.

Lastensuojelulaissa (417/2007) lastensuojelu on jaettu yksilö- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun ja ehkäisevään lastensuojeluun. Ehkäisevä lastensuojelu eli lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistäminen ja ongelmien ennalta ehkäisy on määritelty paitsi kunnan lastensuojeluviranomaisen myös kunnan muiden viranomaisten tehtäväksi. Raportissa työryhmä viestittää vahvasti, että juuri näihin kunnan peruspalveluihin tulisi kiinnittää huomioita, paitsi niiden voimavaroihin myös toimintatapoihin. Näin välttyttäisiin lastensuojeluasiakkuuksilta, jotka aiheutuvat peruspalvelujen puutteista, muun turvaverkon pettämisestä ja vaikeuksien tarpeettomasta syvenemisestä. Inhimilliseltä kannalta ja hyvinvointiyhteiskunnan lähtökohtien näkökulmasta on huolestuttava kehityssuunta, että erityispalveluilla joudutaan paikkaamaan laajenevassa määrin peruspalvelujen jättämiä aukkoja.

Työryhmän esitys siitä, että lastensuojelulliseen työhön liittyvät velvoitteet sisällytetään lastensuojelun lisäksi esimerkiksi varhaiskasvatusta ja perusopetusta koskevaan lainsäädäntöön, on erittäin kannatettava. Tämän muutoksen soisi vahvistavan myös valtionhallinnon eri toimijoiden yhteistyötä ja varmistavan nykyistä paremman tuen ja ohjauksen kunnissa tehtävälle palvelujen kokonaisuussuunnittelulle.

Kunnan yksilö- ja perhekohtainen lastensuojelu näyttää raportin valossa tarvitsevan väistämättä voimavarojen vahvistamista. Lastensuojelun laadun kannalta työn kuormituksen kohtuullisuus on avainasemassa. Työryhmän esitys kuormitukseen vaikuttavien seikkojen kokeilutoiminnasta ja tutkimisesta on varsin aiheellinen.

Kunnallisissa palveluissa tulee huolehtia, että kaikenlaisen eriytymisen, erikoistumisen ja erikoisosaamisen synnyttämä pois-lähetämisen kulttuuri muuttuu haltuunoton kulttuuriksi. Tarvitaan asenteellista muutosta. Huoltaja-säätiö näkee, että tarvitaan toimintatapojen ja rakenteidenkin muokkaamista asiakkaan tarpeista lähteviksi ja asiakkaan osallisuutta nykyistä enemmän painottaviksi.

Lasten ja perheiden asioissa toimivien viranomaisten tietojen vaihto on välttämätöntä ja se tulee säätää velvoittavaksi esimerkiksi varhaiskasvatuksen, koulutoimen, terveydenhuollon ja sosiaalihuollon kesken, kun lapsen etu sitä vaatii. Lisäksi Huoltaja-säätiön näkemyksen mukaan tulee varmistaa, että jokin viranomaistaho perustasolla ottaa kokonaisvastuun asiakkaan asioiden etenemisestä. Näin päästäisiin eroon tilanteista, joissa asiakkaat kokevat, että heitä pallotellaan ja ettei heidän asiansa hoitaminen etene.

Kunta tutkimuksen ja kehittämisen keskiössä

Kunnissa tehtävän lastensuojelun ammatillisen työn kehittyminen tarvitsee tuekseen tutkimusta, koulutusta ja kehittämistoimintaa. Mikään ala, ei myöskään sosiaaliala ja lastensuojelu, kehity ilman ajassa elävää tutkimusta ja pitkän aikavälin vaikuttavuustutkimusta. Käytännön työ tarvitsee tutkittua tietoa, samoin lastensuojelutyön johtaminen. Tutkimuksen tulee Huoltaja-säätiön mielestä myös vahvasti linkittyä kunnan toimintaympäristön kokonaisuuteen ja koko laajaan peruspalvelukenttään.

Lasten, nuorten ja perheiden palvelujen, ml. lastensuojelun, tutkimusta ja kehittämistoimintaa pitää vahvistaa. Selvitystyöryhmä tuo esiin em. palveluihin liittyvän tiedontuotannon vähäisyyttä, osittaisuutta ja jopa puuttumista. Sosiaalityön ja lastensuojelun vaikuttavuustutkimus ja perheiden palvelujen pitkän aikavälin tutkimus on vähäistä. Sosiaalityön tutkimusta leimaa mm.

tutkijalähtöisyys ja sattumanvaraisuus. Huoltaja-säätiö kantaa huolta siitä, että sosiaalihuollon tutkimukselta puuttuu vastaava koordinointi- ja rahoitusmalli, joka terveydenhuollossa on ja joka siellä osaltaan varmistaa, että alan tutkimus mahdollisimman hyvin vastaa käytännön asiakas- ja potilastyön tarpeisiin. Sosiaalialan ja sosiaalityön yliopisto- ym. tutkimuksen, kehittämisen sekä koulutuksen toteutus ja koordinointi vaatii välttämättä nykyistä enemmän panostusta.

Työryhmä puuttuu aiheellisesti valtionhallinnon resurssivajeeseen lastensuojelun kansallisessa johtamisessa ja kehittämisessä. Resurssivajeen korjaamisen lisäksi valtionhallinnon toimijoiden tueksi sekä alueellista ja paikallista kehittämistä ja koulutusta varten tarvitaan selkeä kehittämisen toimintamalli tai -rakenne. Kokoavaksi voimaksi tarvitaan työryhmän esittämää valtakunnan tason lapsi- ja perhetutkimuksen instituuttia tai vastaavaa. Tämän lisäksi sosiaalihuoltoon tarvitaan esimerkiksi kunta- ja palvelurakennemuutoksessa esitetyn erityisvastuualueen tasolle sijoituvaa kehittämistoimintaa, jossa integroidaan sosiaali- ja terveydenhuollon osaamista ja johon nivotaan mukaan myös lastensuojelun kannalta tärkeätä varhaiskasvatuksen, opetuksen ym. osaamista. Valtakunnallisen ja erityisvastuualuetasoisien kehittämistoiminnan lisäksi on varmistettava kuntien oman ja alueellisen kehittämistoiminnan jatkuvuus osana kunta- ja sote -rakennemuutosta.

Työryhmä tuo esiin sen, että sosiaalihuoltoa on kehitetty viime vuosina erilaisten hankkeiden kautta. Ongelmallista on, että vaikka erilaista työmalleja, välineitä ja osin jopa palvelukokonaisuuksia on menestyksellisesti kehitetty, niiden levittäminen ja vakiinnuttaminen laajemmalle kuin paikallistasolle on jäänyt toteutumatta ja usein kehittämistyön vaikutukset ovat olleet lyhytaikaisia. Hanketyössä kehitettyjen asioiden juurruttaminen perustason työhön on sosiaalihuollon kehittymisessä ensiarvoisen tärkeää. Siksi on tärkeää, että perustasolla on toimiva rakenne tai malli, jolla tämä juurruttaminen toteutetaan. Riippuen tulevien kuntien väestöpohjista ja maantieteellisistä olosuhteista tarvitaan kuntien yhteisiä osaamiskeskuksia ja verkostomaista kehittämistoimintaa tai isojen kaupunkien osana toimivia kehittämissyksiköitä tai vastaavia.

Huoltaja-säätiö katsoo, että Toimiva lastensuojelu -raportissa ja muutoin lastensuojelun kentässä nouseviin kehittämistarpeisiin voidaan parhaiten vastata kokeilukuntien ja pilottitoiminnan kautta. On varmistuttava siitä, että lastensuojelun valtakunnan tason ohjeiden, suositusten tai lakimuutosten taustalla on aina riittävästi tutkittua ja testattua tietoa. Riittävän erilaiset kokeilukunnat ja pilotit voivat tuottaa tätä tarvittavaa tietoa. Arjen työn tueksi tarvittavat lastensuojelun erikoistumiskoulutus ja lastensuojelun käytäntötutkimus sekä paikallinen kehittämistoiminta on mahdollista nivoa tähän edellä esitettyyn tutkimus-, kehittämis- ja koulutustoiminnan kokonaisuuteen.

Helsingissä 26.9.2013

Huoltaja-säätiö

HARRI JOKIRANTA

ULLA SALONEN-SOULIÉ

Harri Jokiranta

Ulla Salonen-Soulié

hallituksen puheenjohtaja

toiminnanjohtaja